

І. В. Яромій

кандидат юридичних наук

ПРАВОВИЙ СТАТУС МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНО МИТНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті аналізується правовий статус Міністерства фінансів України та його роль у формуванні державної митної політики. Визначено, що Міністерство фінансів України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Досліджено нормативно-правову базу, що регулює його діяльність. Особлива увага приділяється структурним елементам правового статусу Міністерства фінансів України, до яких віднесено принципи функціонування, мету та завдання, предмет відання, компетенцію, функції та повноваження, а також порядок прийняття рішень. Розглянуто загальні та спеціальні принципи діяльності, що визначають ефективність функціонування Міністерства фінансів України

Детально висвітлено мету діяльності Міністерства фінансів України, що полягає у забезпеченні публічного адміністрування у сферах фінансової та бюджетної політики, міжбюджетних відносин, бухгалтерського обліку та аудиту. Особливо підкреслено його роль у формуванні та реалізації єдиної державної митної та податкової політики, а також політики адміністрування єдиного внеску.

Проаналізовано завдання Міністерства фінансів України, які спрямовані на конкретизацію його мети та включають забезпечення формування та реалізацію державної фінансової, бюджетної, податкової та митної політики, а також політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Визначено, що компетенція Мінфіну охоплює сукупність повноважень, що дозволяють йому вирішувати питання у межах його предмету відання, зокрема у сфері митних правовідносин.

Розглянуто функції Міністерства фінансів України, поділені на соціально-орієнтовані (вплив на митні правовідносини) та внутрішньо-орієнтовані (забезпечення нормального функціонування органу). Відмічено, що повноваження Міністерства фінансів України як суб'єкта митних правовідносин є сукупністю його прав та обов'язків, що нормативно закріплюються та поширюються на всю територію держави. Підкреслено важливість порядку прийняття рішень, зокрема видання наказів, що є регуляторними актами та підлягають державній реєстрації.

Ключові слова: Міністерство фінансів України, правовий статус, державна митна політика, державне управління, компетенція, функції, повноваження, кадрова політика, центральний орган виконавчої влади, законодавство, фіскальна функція, регулююча функція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ряд українських науковців, серед яких Білокур Є. І., Васильєв В., Гаращук В. В., Калюжний Р. А., Козюбра М. І., Кругл Ю., Кучерявенко М. П., Лилик І., Орлюк О. П., Резнікова В. В., Трофімов К., Федоренко В. Л. та інші, присвятили свої праці дослідженню проблем державного управління, фінансового та митного права, адміністративної діяльності органів виконавчої влади. Їхні роботи заклали методологічну та теоретичну основу для розуміння правового статусу центральних органів виконавчої влади, принципів їх функціонування, завдань,

компетенції та повноважень у різних сферах, зокрема у податковій, бюджетній, фінансовій та митній. Науковці аналізували взаємодію між гілками влади, питання забезпечення законності та ефективності державного управління, а також правові аспекти формування та реалізації державної політики.

Незважаючи на значний внесок згаданих науковців у розвиток вітчизняної правової науки та адміністративного права, питання правового статусу Міністерства фінансів України та його ролі у формуванні та реалізації державної митної політики залишаються актуальними

й сьогодні. Зазначене зумовлено постійними трансформаціями в інституційному забезпеченні митної справи, динамічним розвитком законодавства, а також потребою в адаптації до сучасних викликів та міжнародних стандартів. Глибокий та системний аналіз цих питань є необхідним для підвищення ефективності державного управління у митній сфері та забезпечення стабільності та передбачуваності державної митної політики.

Виклад основного матеріалу. Визначення ролі Міністерства фінансів України як суб'єкта, що визначає кадрову політику в митних органах опосередковано його правовим статусом та функціональним призначенням цього органу. Постійні зміни в системі інституційного забезпечення митної справи негативно впливають на подальший розвиток митної сфери загалом. Натомість, роль центрального органу виконавчої влади, що уповноважений на забезпечення державної митної політики залишається незмінною та закріпленою за Міністерством фінансів України. З огляду на що є актуальним визначення правового статусу цього відомства.

Щодо визначення терміну «правовий статус», то варто зазначити, що наразі універсального визначення цієї категорії відсутнє. Зазначене пояснюється тим, що це поняття є доктринальним і його тлумачення може відрізнятися залежно від контексту (статус особи, органу, організації).

Так, з точки зору конституційного права (для людини та громадянина) йдеться про «правовий статус людини і громадянина» як систему прав, свобод, обов'язків, гарантій, які надані індивіду державою та закріплені в Конституції та законах, що визначають його місце в суспільстві та взаємовідносини з державою [1]. І хоча це визначення стосується індивіда, втім воно відображає загальну концепцію правового статусу як сукупності прав, обов'язків та можливостей.

Натомість з точки зору фінансового права (для органів фінансової системи) термін «правовий статус органів фінансової системи» означатиме закріплену нормами фінансового права систему їхніх прав, обов'язків, повноважень, відповідальності, що визначають їхнє функціональне призначення та місце у державному механізмі для реалізації фінансової політики держави [2].

Якщо говорити про широке розуміння терміну «правовий статус» для суб'єктів публічної адміністрації з точки зору адміністративного права, то під ним розуміється закріплена зако-

нодавством сукупність прав, обов'язків, повноважень та відповідальності, які визначають його місце і роль у системі публічного управління та є необхідними для ефективного виконання покладених на нього функцій [3].

Важливо пам'ятати, що поняття «правовий статус» є комплексним і його зміст завжди залежить від того, чий статус розглядається (фізичної особи, юридичної особи, органу державної влади, міжнародної організації тощо), і в якій галузі права.

Розкриваючи правовий статус Міністерства фінансів України, слід першочергово відмітити, що воно є провідним органом держави, яке, крім іншого, забезпечує реалізацію державної митної політики, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [4].

Міністерство фінансів України у своїй діяльності керується нормативно-правовими актами загального та спеціального характеру. Так, до нормативно-правових актів загального характеру належать акти, що регулюють діяльність центральних органів виконавчої влади (наприклад, Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» [5]. До актів спеціального характеру відносяться ті, що регулюють безпосередньо діяльність Міністерства фінансів України як суб'єкта податкових правовідносин (зокрема, Положення про Міністерство фінансів України) [4].

Основним призначенням Міністерства фінансів України є формування та реалізацію єдиної державної політики у визначених сферах суспільних відносин, включаючи митну сферу.

Особливості правового статусу Міністерства фінансів України мають прояв у його структурних складових. В свою чергу, провівши детальний аналіз наукових праць вчених-правників, до структурних елементів правового статусу Міністерства фінансів України влади можна віднести наступні елементи: 1) принципи функціонування; 2) мету та завдання; 3) предмет відання; 4) компетенцію; 5) функції; 6) повноваження; 7) порядок прийняття рішень.

Важливою складовою правового статусу Міністерства фінансів України є принципи його функціонування. У своїй діяльності Міністерство фінансів України повинно керуватися загальними принципами діяльності органів публічного адміністрування та спеціальними принципами, які окремо визначені нормативними актами профільного характеру. Так, Законом України «Про центральні органи виконавчої

влади» [5], до спеціальних принципів віднесено наступні: забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, безперервність, забезпечення єдності державної політики, єдиначальність.

Метою діяльності Міністерства фінансів України є забезпечення публічного адміністрування у тих сферах діяльності, в котрих його наділено спеціальними повноваженнями, зокрема у сфері забезпечення формування та реалізація державної фінансової, бюджетної та торгової політики, державної політики у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів, державної політики у сфері державного пробірної контролю, бухгалтерського обліку та аудиту та ін. [4].

З метою забезпечення проведення єдиної збалансованої державної фінансової політики Міністерство фінансів України спрямовує та координує діяльність Державної митної служби України. Координація відбувається через визначення пріоритетів роботи і шляхів виконання покладених на Державну митну службу України завдань, затвердження планів роботи, видання обов'язкових до виконання службами наказів та доручень, а також Мінфін приймає рішення щодо проведення перевірки діяльності митних органів. Митний напрямок по розподілу обов'язків належить заступнику Міністра фінансів України з питань європейської інтеграції [6].

Основні завдання Міністерства фінансів України визначено на законодавчому рівні та направлено на конкретизацію мети діяльності. Серед них можливо виокремити:

1) забезпечення формування та реалізація державної фінансової, бюджетної та торгової політики, державної політики у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів, державної політики у сфері державного пробірної контролю, бухгалтерського обліку та аудиту;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів;

3) забезпечення формування та реалізацію єдиної державної податкової і митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства тощо [4].

Компетенція як структурний елемент правового статусу Міністерства фінансів України складається з сукупності визначених повноважень, яких надано суб'єкту у межах конкретного предмету відання, які він має право вирішувати в процесі практичної діяльності. Таким чином, компетенція складається з трьох елементів: повноваження, предмет відання, функції. Варто зазначити, що Міністерство фінансів України є суб'єктом галузевої компетенції, оскільки регулює окрему сферу суспільних відносин.

Предметом відання Міністерства фінансів України як суб'єкта управління в митній сфері є сфера суспільних відносин, що виникають під час забезпечення реалізації державної митної політики, включаючи боротьбу з правопорушеннями під час застосування митного законодавства [4].

Щодо функцій Міністерства фінансів України як елементу його правового статусу, обґрунтовану класифікацію пропонує Є.І. Білокур, відповідно до якої функції Міністерства фінансів України варто можна поділити на соціально-орієнтовані та внутрішньо-орієнтовані [7].

Соціально-орієнтовані функції Міністерства фінансів України характеризують безпосередньо процес впливу цього суб'єкта на митні правовідносини (керовані об'єкти). Внутрішньо-орієнтовані функції Міністерства фінансів України спрямовано на забезпечення умов нормального функціонування цього органу. Повноваження Міністерства фінансів України як суб'єкта митних правовідносин є сукупністю його прав та обов'язків, які нормативно закріплюються та поширюються на всю територію держави.

Щодо порядку прийняття рішень, варто зазначити, що Міністерство фінансів України, у межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції України та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, організовує і контролює їх виконання. Накази Міністерства фінансів України є регуляторними актами, підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку [4].

Підсумовуючи зазначимо, що Міністерство фінансів України є суб'єктом управління митною сферою, що дозволяє йому впроваджувати необхідні трансформації в формуванні та реалізації кадрової політики в митних органах.

Аналіз структурних елементів правового статусу Мінфіну – таких як принципи функціо-

нування, мета та завдання, предмет відання, компетенція, функції та повноваження, а також порядок прийняття рішень – демонструє, що кожний з цих елементів є невід'ємною частиною формування державної митної політики. Мета Мінфіну щодо забезпечення фінансової та бюджетної політики, зокрема, прямо включає формування та реалізацію єдиної державної податкової та митної політики, що надає Мінфіну не лише правові основи для нормотворчої діяльності (видання наказів, участь у розробці постанов КМУ), але й забезпечує його вплив на фінансову, регулюючу та контролюючу функції митної справи. Загальні статусні ознаки Міністерства фінансів України є визначальними для реалізації ним повноважень в митній сфері.

Висновки. Міністерство фінансів України відіграє провідну роль у державній митній політиці, виступаючи ключовим суб'єктом управління митною сферою. Його правовий статус, що є динамічною сукупністю взаємопов'язаних елементів, таких як принципи функціонування, мета та завдання, предмет відання, компетенція, функції та повноваження, а також порядок прийняття рішень, є визначальним для реалізації ним своїх повноважень. Аналіз цих елементів демонструє, що кожен з них є невід'ємною частиною формування державної митної політики, забезпечуючи Мінфіну не лише правові основи для нормотворчої діяльності, але й вплив на фінансову, регулюючу та контролюючу функції митної справи. Загальні статусні ознаки Міністерства фінансів України є визначальними для реалізації ним повноважень у митній сфері, дозволяючи йому впроваджувати необхідні трансформації у формуванні та реалізації кадрової політики в митних органах.

Чіткість законодавчого визначення елементів правового статусу Мінфіну сприятиме ефективному виконанню завдань, координації діяльності підвідомчих структур та адаптації до постійних змін в інституційному забезпеченні митної справи, забезпечуючи стабільність та передбачуваність державної митної політики.

Таким чином, правовий статус Мінфіну дозволяє йому не тільки формувати стратегічні напрямки, а й впливати на повсякденну діяльність митних органів через нормотворчу та контролюючу діяльність, що свідчить про його ключову роль у забезпеченні фінансової, регулюючої, захисної та інтеграційної функцій

державної митної політики.

Для подальшого посилення ефективності функціонування Міністерства фінансів України в митній сфері, а також забезпечення стабільності та передбачуваності державної митної політики, пропонується: 1) провести додаткову систематизацію та уніфікацію нормативно-правової бази, що регулює діяльність Міністерства фінансів України у митній сфері, з метою усунення можливих колізій та прогалин; 2) розробити деталізовані механізми взаємодії Міністерства фінансів України з Державною митною службою України, що забезпечать ще більш ефективну координацію та контроль за виконанням покладених на митні органи завдань; 3) посилити аналітичний потенціал Міністерства фінансів України щодо моніторингу та оцінки ефективності кадрової політики в митних органах, а також її впливу на результативність митної діяльності в цілому; 4) сприяти впровадженню інноваційних підходів у формуванні та реалізації державної митної політики, використовуючи міжнародний досвід та найкращі практики; 5) регулярно проводити наукові дослідження з питань правового статусу центральних органів виконавчої влади у сфері державного управління, зокрема Міністерства фінансів України, для своєчасної адаптації до змін у суспільних відносинах та законодавстві.

Список використаної літератури:

1. Козюбра М. І. Права людини: енциклопедичний словник. К.: Юрінком Інтер, 2005.
2. Кучерявенко М. П. Фінансове право України: Підручник. Харків: Право, 2012.
3. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Адміністративне право України: Навч. посібник». К.: Юрінком Інтер, 2011.
4. Про затвердження положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF/ed20230217#Text>
5. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17/ed20230622#Text>
6. Офіційний веб сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>
7. Білокур Є. І. Функції державного управління: поняття, особливості, правове регулювання : дис.канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 194 с.

Yaromii I. V. Legal status of the ministry of finance of Ukraine and its role in the formation of state customs policy

The article analyzes the legal status of the Ministry of Finance of Ukraine and its role in the formation of state customs policy. It is determined that the Ministry of Finance of Ukraine is a central executive body, the activities of which are directed and coordinated by the Cabinet of Ministers of Ukraine. The regulatory and legal framework regulating its activities is studied. Special attention is paid to the structural elements of the legal status of the Ministry of Finance of Ukraine, which include the principles of functioning, purpose and objectives, subject of responsibility, competence, functions and powers, as well as the procedure for making decisions. The general and special principles of activity that determine the effectiveness of the functioning of the Ministry of Finance of Ukraine are considered.

The purpose of the activities of the Ministry of Finance of Ukraine, which is to ensure public administration in the areas of financial and budgetary policy, inter-budgetary relations, accounting and audit, is highlighted in detail. Its role in the formation and implementation of a unified state customs and tax policy, as well as the policy of administering a single contribution, is especially emphasized.

The tasks of the Ministry of Finance of Ukraine, which are aimed at specifying its purpose and include ensuring the formation and implementation of state financial, budgetary, tax and customs policies, as well as policies in the field of control over compliance with budgetary legislation, are analyzed. It is determined that the competence of the Ministry of Finance covers a set of powers that allow it to resolve issues within its scope of competence, in particular in the field of customs relations.

The functions of the Ministry of Finance of Ukraine are considered, divided into socially-oriented (impact on customs relations) and internally-oriented (ensuring the normal functioning of the body). It is noted that the powers of the Ministry of Finance of Ukraine as a subject of customs relations are a set of its rights and obligations, which are normatively established and extend to the entire territory of the state. The importance of the procedure for making decisions, in particular the issuance of orders, which are regulatory acts and are subject to state registration, is emphasized.

Key words: Ministry of Finance of Ukraine, legal status, state customs policy, public administration, competence, functions, powers, personnel policy, central executive body, legislation, fiscal function, regulatory function.